

Zpráva o realizaci Regionálního akčního plánu pro tetřeva hlušce v Beskydech v roce 2021

Ing. Václav Tomášek, Mgr. Tomáš Myslikovjan,
AOPK ČR, RP SCHKO Beskydy, Nádražní 36, Rožnov p. R., 756 61

Naplnění regionálního akčního plánu pro tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus*) v Beskydech je každoročně plánováno Správou CHKO Beskydy ve spolupráci s hlavními lesními hospodáři na severu a východě CHKO Beskydy. Těmi jsou jednak Lesy ČR s.p. (lesní správa Frýdek-Místek a lesní správa Jablunkov) a v okolí obce Bílá a Ostravice jsou to lesy v majetku Biskupství ostravsko-opavského. Jednotlivé aktivity pro tohotočasný plán realizace RAP jsou stanovovány dle aktuálních potřeb nebo hlavních rizik v území. Obecně se Správa CHKO Beskydy každým rokem snaží o lesnickou úpravu desítek hektarů porostů ve prospěch tetřeva hlušce, dále je snaha sledovat vývoj populace a usměrňovat návštěvníky hor tak, aby nedocházelo k nadměrnému rušení volně žijících tetřevů. V roce 2021 byly navíc vytipovány staré lesní cesty vhodné k fyzickému odstranění a byl zvýšen dohled strážce přírody u ilegálních vjezdů do tetřevích oblastí (přes 700 udělených pokut). Realizace RAP pro tetřeva vede ke zlepšení životního prostředí řady dalších druhů živočichů v CHKO Beskydy (velké šelmy, sovy, dravci, drobní zemní savci, saproxyličtí brouci, houby, šplhavci, lišejníky atd.).

Některé problémy tetřeví populace dosud Správa CHKO Beskydy neumí řešit. Jedná se o narůstající problém neukázněných návštěvníků hor, kteří nerespektují pravidla ani zákony a svými toukami ruší divoká zvířata i v těch nejodlehlejších partiích hor. V tomto ohledu vynikal v roce 2021 jeden z nových fenoménů v Beskydech, kterým se stal freeride na skialpových lyžích. Zima 2021 byla oproti jiným letům ojedinělá v množství sněhu setrvávajícím až do jarních měsíců (ještě v dubnu napadlo 50 cm). Zároveň platila přísná „covidová“ omezení pohybu osob za hranice státu a byly uzavřeny i domácí ski areály v důsledku covidových opatření vlády. Výsledkem byl velký nárůst skialpinismu prakticky ve všech lokalitách včetně těch klíčových z hlediska výskytu tetřeva a jeřábka v Beskydech. Například v NPR Kněhyně – Čertův mlýn byly vidět stopy po sjezdech skialpinistů v jádrovém tetřevím biotopu přibližně každých 100 m, podobně také v PR Ropice či v PR Smrk. Současně nebyly ve freeride stopách ani v jejich okolí nalezeny žádné pobytové stopy tetřeva ani mnohem početnějšího jeřábka. Lyžaři jezdící na volno porušují legislativu a zjednodušeně lze říci, že vytlačili tetřeva i další druhy ptáků a savců z nejdřívejších a zároveň nejprísneji chráněných hor v Beskydech (Smrk, Ropice, Kněhyně, Lysá hora, Travný). Tyto přestupky je nutné co nejdříve začít řešit, funkční nástroj v podobě „horské Policie“ však dosud v ČR chybí.

Jednotlivá opatření realizovaná v roce 2021

1. Reapatriace jedinců z odchovny (zařízení státního podniku Lesy ČR v obci Krásná - Řepčonka)

Záchranný odchov tetřeva hlušce byl v roce 2021 řízen pracovníkem Lesů ČR, s.p., panem R. Špilákem, kterému se podařilo odchovat 28 kuřat (z 45 vylíhnutých), přičemž do volné přírody bylo na podzim 2021 vypuštěno 25 mláďat tetřeva hlušce. Stáří vypouštěných jedinců činilo 14-18 týdnů a poměr pohlaví odchovaných mláďat tetřeva převažoval ve prospěch samců (16 samců, 12 samic). Odchov bude pokračovat ještě minimálně 2 roky a je nezbytné i nadále zvyšovat atraktivitu prostředí zejména v kopcích v okolí vypouštěcích voliér (proředění porostů, podsadba jedle a bobulonosných dřevin atd.). Také bude vhodné prodlužovat dobu mláďat tetřeva strávenou ve vypouštěcích voliérách před jejich úplným osamostatněním. Vypouštěná mláďata byla pozorována až 15 km od obce Krásná, kde k vypouštění dochází, což vypovídá o rychlé a vysoké disperzitě, zároveň i o dobré mobilitě.

Dvěma mláďatům (samcům) tetřeva byla před vypuštěním nasazena telemetrická vysílačka, která odhalila brzký úhyn obou jedinců. Oba byli nalezeni v různý čas ve vzrostlém porostu v horách během 14 dní od vypuštění. Důvodem mortality byla nejspíše predace, čemuž nasvědčovaly překousané letky a absence hlavy, je však i možná až sekundární konzumace již mrtvých těl, po úhynu z jiných příčin (např. náraz, špatný příjem potravy, parazitace apod.).

2. Zlepšování struktury porostů v tetřevích oblastech

Jedná se zejména o úpravy mladších smrkových porostů intenzivními prořezávkami, při nichž dochází k uvolnění všech listnatých dřevin a jedle, prolomení zápoje a rozšíření světlin s borůvkou. U větších ploch s borůvkou se odstraňují pokácené stromy mimo borůvčí, u menších plošek se stromy kácí korunami mimo světlinu. Cílem je podpora růstu brusnice borůvky a omezení fragmentace jádrových tetřevích biotopů v podobě starých horských smrčín a jedlobučin (husté často uměle založené smrčiny tvoří pro tetřevy bariéru volného pohybu a zmenšují plochu potenciálně vhodného biotopu. V roce 2021 se jednalo zejména o provádění prořezávek v porostech do 40 let věku – vedle zásahů ve smrčínách se uvolňovaly koruny jednotlivě se vyskytujících jedlí, javorů a jeřábů také v mladších bučinách. Rovněž se realizovala další opatření na podporu biodiverzity jako vnášení melioračních a zpevňujících dřevin, především podsadba jedle, kterou tetřevi využívají jako preferovaný potravní zdroj a také coby úkryt před predátory. Kromě výsadeb byla v hojné míře prováděna opatření k ochraně jedle a nedostatečně zastoupených listnáčů proti škodám způsobeným zvěří, jednalo se hlavně o nátěry repelenty proti okusu, ohryzu a loupání kůry. Nově byla vyzkoušena ochrana kmenů starších jedlí proti vytloukání paroží rákosovými nebo bambusovými rohožemi. Přímé zásahy v podobě prořezávek porostů, které byly hrazeny Správou CHKO Beskydy a které byly zaměřené na zlepšení jejich struktury, proběhly celkem na 30 ha (NPR Mazák, PR Malenovický kotol, PR Smrk). Na dalších 12 ha proběhla podsadba jedle bělokoré. Lesy ČR v roce 2021 provedly ve prospěch tetřeva prořezávky a probírky na celkem 29 ha. Již zmíněné vnášení důležitých krmných a bobulonosných dřevin realizovaly Lesy ČR, s.p., v tetřevích oblastech na ploše 0,9 ha. Tento trend by se měl i nadále zvyšovat.

3. Omezování nebezpečných prvků v tetřevích porostech

Toto opatření bylo naplňováno zejména formou individuální ochrany dřevin na místo pletivových oplocenek. Starší drátěné oplocenky pak byly nahrazovány dřevěnými nebo dostatečně viditelnými oplocenkami. Cílem tohoto opatření je omezit kolize velkých druhů ptáků s neviditelnými dráty, do kterých mohou narazit a umřít (nejen tetřev ale i jeřábek či dravci a sovy). V roce 2021 provedly Lesy ČR místo umisťování drátěných oplocenek zimní nátěry kultur repelenty na téměř 25 ha a letní nátěry kultur repelenty na 12 ha. Pro úspěšné odrůstání jedle bělokoré a jako ochrana před okusem byla použita také mechanická ochrana vrcholu vlnou na celkem 1,9 ha. S ohledem na nebezpečnost starých a nefunkčních oplocenek bylo vyvezeno několik tun starého drátěného pletiva z tetřevích oblastí.

4. Předcházení rušení tetřeva hlušce v tetřevích oblastech

Jako každoročně bylo i v roce 2021 plánováno uskutečnění několika desítek hromadných sportovních akcí na území tetřevích oblastí. S ohledem na vstřícnost některých organizátorů se povedlo několik nejmasovějších akcí přeložit nebo najít alternativní způsob trasování. Takovým příkladem je např. závod B7 nebo Bike Čeladná. Kromě jednorázových sportovních aktivit byla navázána také spolupráce s organizátory individuálních výletů do hor, které motivují návštěvníky hor zdolávat méně známé turistické vrcholy. Takovými akcemi jsou např. „32 Beskydských vrcholů“ nebo „Peak Point“. S organizátory bylo dohodnuto vynětí několika vrcholů kvůli ochraně hnízdních porostů tetřeva hlušce či jeřábka lesního. V dalších letech je plánována přísnější ochrana porostů před neukázněnými návštěvníky v oblasti

Malého Polomu formou rezervace nebo omezením vstupu veřejnosti opatřením obecné povahy. Dosud zde však není vyjasněn způsob vymáhání případných přestupků, další jednání o zapojení Stráže přírody a Policie ČR budou nezbytné před samotným vyhlášením této formy ochrany hnízdního biotopu.

5. Monitoring výskytu tetřeva hlušce v CHKO Beskydy

Každoročně jsou sledovány pobytové stopy tetřeva hlušce v zimním období a také aktivita tokajících samců na známých lokalitách. Zimní monitoring probíhá dvakrát za zimu po dlouhodobě vytyčených transektech, kdy na celkem 10 trasách sledujeme stopy, trus či peří tetřeva hlušce. V roce 2021 byl při zimním monitoringu zjištěn výskyt 1 slepice a 2 samců v CHKO Beskydy. Všechny nálezy byly lokalizovány v tetřevích oblastech (vyhlášených i navržených). Následně byl v období toku zaznamenán pouze jeden údaj ze severních Beskyd. V období vodění mláďat však byla potvrzena reprodukce na 2 místech v Beskydech. Rozmnožování tetřeva hlušce tedy i v roce 2021 bylo potvrzeno, populace však již nemá dostatečnou početnost a vykazuje spíše ostrůvkovitý výskyt. To vede nejspíše k nízké hlasové aktivitě samců na tokaništích a omezené možnosti detekce tokajících jedinců. Vypouštění odchovaných ptáků ze zařízení Lesů ČR v obci Krásná může tento trend zvrátit a pomoci stávajícím samcům v opětovném zdravém soupeření na tokaništích a tím i k vyšší frekvenci kopulací se samicemi (souboje samců vedou k vyšším hladinám testosteronu a k vyšší produkci spermií, tedy i k vyšší schopnosti úspěšně oplodnit samičí vejce).

V Rožnově dne 22. 2. 2022